

تقسیم اموال مشترک

علی سرخی

قاضی دادگاه تجدیدنظر استان مازندران

سرخی، علی، ۱۳۳۲.

تقسیم اموال مشترک / مؤلف: علی سرخی. تهران: فکرسازان، ۱۳۸۴.

۲۴۸ ص. ISBN: 964-95949-5-0: ۲۵۰۰ ریال

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیپا.

کتابنامه: ص ۲۴۴ - ۲۴۵ - ۲۴۶

۱. اموال مشترک - ایران - تقسیم. الف. عنوان.

۳۲۶/۵۵۰۴۲ KMH ۶۴۷ / الف ۸ س ۴

کتابخانه ملی ایران ۴۲۰۶۳ - ۸۳ م

انتشارات فکرسازان

تهران: میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۲۲۹، تلفن ۶۹۶۸۰۳۹

تقسیم اموال مشترک

مؤلف: علی سرخی

تعداد صفحات: ۲۵۶ صفحه

چاپ اول: ۱۳۸۴

طرح جلد: الیاس مهاجری

چاپ: نگین قم

تیراژ: ۲۰۰۰ جلد

شابک: ۹۶۴-۹۵۶۴۹-۵-۰

قیمت: ۲۵۰۰ تومان

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
تقدیم، تقدیر و تشکر.....	۷
مقدمه.....	۱۵
۱- معرفی موضوع.....	۱۵
۲- هدف و انگیزه (توجیه موضوع).....	۱۶
۳- پیشینه موضوع.....	۱۶
۴- سئوالات و فرضیات.....	۱۷
۵- روش تحقیق و منابع آن.....	۱۸
۶- تقسیم مطالب.....	۱۹
فصل اول : کلیات	۲۱
بخش اول : مقایسه شرکت مدنی و شرکت تجاری	۲۳
گفتار اول : شرکت مدنی	۲۳
مبحث اول- معنی لغوی و اصطلاحی شرکت.....	۲۳
مبحث دوم - تعریف شرکت مدنی.....	۲۴
مبحث سوم - اوصاف و مشخصات شرکت مدنی.....	۳۱
مبحث چهارم - شرایط صحت.....	۳۴
بند الف - شرایط عمومی.....	۳۵
بند ب - شرایط اختصاصی.....	۳۵
گفتار دوم : شرکت تجاری	۳۸
مبحث اول - تعریف شرکت تجاری.....	۳۸
مبحث دوم - ارکان و ویژگی های شرکت تجاری.....	۴۰
۱- همکاری دو یا چند نفر.....	۴۰
۲- آوردن سرمایه.....	۴۰

صفحه

عنوان

۴۰	۳- نقش آورده ها در تشکیل سرمایه
۴۰	۴- تقسیم سود بین شرکاء
۴۱	۵- ماهیت حقوقی شرکت تجاری
۴۲	مبحث سوم - شرایط صحت شرکت تجاری
۴۳	گفتار سوم : وجوه افتراق شرکت مدنی با شرکت تجاری
۴۹	بخش دوم : تعریف تقسیم و ماهیت حقوقی آن
۴۹	گفتار اول: تعریف تقسیم
۵۰	گفتار دوم: ماهیت تقسیم
۵۰	مبحث اول - تقسیم بیع یا معاوضه است
۵۲	مبحث دوم - تقسیم تمیز حق است
۵۸	بخش سوم : اقسام تقسیم به اعتبار موضوع
۵۹	گفتار اول : تقسیم عین
۶۵	گفتار دوم : تقسیم منافع
۶۵	مبحث اول- تعریف مہایات
۶۵	مبحث دوم- دلیل و مبنای فقهی مہایات
۶۶	مبحث سوم- ماهیت مہایات
۶۶	مبحث چهارم- شرایط مہایات
۶۷	مبحث پنجم - لزوم یا جواز مہایات
۷۰	مبحث ششم- موضوع تقسیم مہایاتی
۷۱	مبحث هفتم- انواع مہایات
۷۱	بند الف - مہایات زمانی
۷۳	بند ب - مہایات مکانی
۷۴	گفتار سوم : تقسیم دین

صفحه

عنوان

۷۹	بند الف - دلایل عدم جواز تقسیم دین
۸۱	بند ب - دلایل جواز تقسیم دین
۸۳	فصل دوم: روش تقسیم و ترتیب آن
۸۵	بخش اول: روش تقسیم
۸۵	گفتار اول: تقسیم به تراضی
۸۵	مبحث اول - مفهوم تقسیم به تراضی
۸۵	مبحث دوم - شرایط تقسیم به تراضی
۸۹	گفتار دوم: تقسیم اجباری
۹۲	بخش دوم: ترتیب تقسیم
۹۲	گفتار اول: تقسیم به افراز
۹۲	مبحث اول - مفهوم افراز
۹۳	مبحث دوم - شرایط و ویژگی های افراز
۹۴	مبحث سوم - فرق بین افراز و تقسیم و افراز و تفکیک
۹۵	گفتار دوم: تقسیم به تعدیل
۹۵	مبحث اول - مفهوم تعدیل
۹۷	مبحث دوم - ارکان تقسیم به تعدیل
۹۹	مبحث سوم - فرق تقسیم به افراز و تقسیم به تعدیل
۱۰۰	مبحث چهارم - رابطه تقسیم به تعدیل و اجبار
۱۰۲	گفتار سوم: تقسیم به رد
۱۰۳	مبحث اول - مفهوم تقسیم به رد
۱۰۵	مبحث دوم - ماهیت تقسیم به رد و نقش اجبار در آن
۱۰۸	مبحث سوم - قلمرو تقسیم به رد و مقایسه آن با انواع دیگر تقسیم
۱۰۸	بند اول - قلمرو تقسیم به رد

عنوان

صفحه

بند دوم - مقایسه انواع تقسیم اموال مشترک.....	۱۰۹
گفتار چهارم : تقسیم غیر مستقیم.....	۱۰۹
مبحث اول - مفهوم تقسیم غیر مستقیم.....	۱۱۰
مبحث دوم - شرایط تقسیم غیر مستقیم (فروش مال مشترک).....	۱۱۱
مبحث سوم - مبنای فقهی و حقوقی تقسیم غیر مستقیم.....	۱۱۱
بخش سوم : مراحل تقسیم.....	۱۱۴
گفتار اول: نحوه انتخاب حصه به تراضی.....	۱۱۵
گفتار دوم : نحوه انتخاب حصه ها با قرعه.....	۱۱۶
مبحث اول - مسائل استقراع.....	۱۱۹
فصل سوم : حق درخواست تقسیم و محدودیت های آن.....	۱۲۵
بخش اول : حق تقسیم.....	۱۲۵
بخش دوم : محدودیتهای حق درخواست تقسیم.....	۱۲۷
گفتار اول : محدودیت های قانونی.....	۱۲۷
مبحث اول - مراد از ضرر مانع تقسیم.....	۱۲۸
مبحث دوم - حالات متصوره برای ضرر مانع تقسیم.....	۱۲۹
بند الف - همه شرکاء متضرر شوند.....	۱۲۹
بند ب - بعضی از شرکاء متضرر شوند.....	۱۳۰
بند ج - هیچکدام از شرکاء متضرر نشوند.....	۱۳۲
مبحث سوم - از مالیت افتادن حصه ها.....	۱۳۳
مبحث چهارم - محدودیت های قانونی دیگر.....	۱۳۴
گفتار دوم : محدودیت های قراردادی.....	۱۳۹
فصل چهارم : شرایط و آثار تقسیم.....	۱۴۳
بخش اول : شرایط صحت تقسیم.....	۱۴۳

صفحه

عنوان

۱۴۴	بخش دوم: آثار و احکام تقسیم
۱۴۵	گفتار اول: افراز حصه
۱۴۵	گفتار دوم: کاشف بودن تقسیم
۱۴۶	گفتار سوم: لازم بودن تقسیم
۱۴۸	گفتار چهارم: نقض تقسیم
۱۴۹	مبحث اول - کشف عیب در تقسیم
۱۵۳	مبحث دوم - اشتباه در تقسیم
۱۵۳	بند ۱ - مفهوم اشتباه
۱۵۳	بند ۲ - علل و موارد اشتباه
۱۵۴	بند ۳ - اشتباه مؤثر و اشتباه بی اثر در تقسیم
۱۵۴	بند ۴ - ضمانت اجرای اشتباه مؤثر در تقسیم
۱۵۵	بند ۵ - نحوه کشف اشتباه مؤثر در تقسیم
۱۵۸	بند ۶ - اثر بطلان در تقسیم
۱۵۹	بند ۷ - تعارض دو قاعده مربوط به اشتباه در تقسیم
۱۶۱	مبحث سوم - غبن در تقسیم اموال مشترک
۱۶۱	بند ۱ - پیشینه بحث
۱۶۲	بند ۲ - مفهوم غبن
۱۶۲	بند ۳ - شرایط تحقق غبن در تقسیم اموال مشترک
۱۶۳	بند ۴ - موانع پذیرش دعوی غبن در تقسیم
۱۶۵	بند ۵ - قلمرو ادعای غبن در تقسیم
۱۶۶	بند ۶ - ضمانت اجرای غبن در تقسیم
۱۶۸	بند ۷ - اثر بطلان تقسیم ناشی از غبن
۱۶۹	بند ۸ - تکمیل حصه شریک مفیون توسط شریک دیگر

عنوان

صفحه

مبحث چهارم - وجود مال غیر در اموال تقسیم شده ۱۷۰

حالت اول - اگر کل مال مشاع مستحق للغير در آید ۱۷۰

حالت دوم - اگر حصه یکی از شرکاء مستحق للغير در آید ۱۷۱

حالت سوم - اگر مال غیر در حصه همه شرکاء قرار گیرد ۱۷۲

صورت اول - مال غیر در تمام حصه ها مفروزاً و به تساوی باشد ۱۷۲

صورت دوم - مال غیر در تمام حصه ها مفروزاً اما به تفاوت باشد ۱۷۳

مبحث پنجم - وجود دین در اموال مشترک تقسیم شده ۱۷۶

حالت اول - ورثه آمادگی پرداخت دین را از محل حصه های خود دارند ۱۷۷

الف - اگر ترکه زاید بر دین باشد و ورثه ترکه را قبول نمایند ۱۷۷

ب - اگر ترکه کمتر از دین باشد ۱۷۸

ج - اگر با فرض قبول ترکه دین مستغرق ترکه باشد ۱۷۹

د - اگر ورثه ترکه را رد نمایند ۱۷۹

حالت دوم - ورثه از پرداخت دین امتناع می نمایند ۱۸۰

حالت سوم - بعضی از ورثه پس از تقسیم معسر شده اند ۱۸۱

مبحث ششم - مسائل تقسیم ۱۸۳

مسئله اول - کشف وصیت ۱۸۳

مسئله دوم - وضع حقوق ارتفاقی در تقسیم اموال مشترک ۱۸۴

حالت اول - وجود حق ارتفاق برای ملک مشترک در ملک غیر ۱۸۴

حالت دوم - وجود حق ارتفاق برای ملک اجنبی در ملک مشترک ۱۸۵

حالت سوم - وجود حق ارتفاق برای شرکاء در ملک مشترک ۱۸۶

فصل پنجم : آیین دادرسی تقسیم ۱۹۱

بخش اول : شیوه رسیدگی تقسیم اموال مشترک ۱۹۱

گفتار اول : شیوه رسیدگی تقسیم اموال مشترک غیرمنقول ۱۹۲

مبحث اول - شیوه رسیدگی در دادگاه صالح ۱۹۲

صفحه

عنوان

۱۹۲	بند اول - دادخواست
۱۹۶	بند دوم - دلایل
۱۹۸	بند سوم - مرجع صالح
۲۰۴	بند چهارم - هزینه دادرسی
۲۰۶	بند پنجم - رسیدگی
۲۰۹	بند ششم - کارشناسی
۲۱۷	بند هفتم - استقرا
۲۱۸	مبحث دوم - شیوه رسیدگی در اداره ثبت محل
۲۱۸	بند اول - شرایط رسیدگی به افراز در واحد ثبتی محل
۲۱۹	بند دوم - ترتیب رسیدگی به افراز در واحد ثبتی محل
۲۲۳	گفتار دوم : شیوه رسیدگی تقسیم اموال مشترک منقول
۲۲۶	گفتار سوم : شیوه رسیدگی تقسیم در حقوق و منافع
۲۲۷	مبحث اول - تقسیم منافع مشترک
۲۲۸	مبحث دوم - تقسیم و افراز دین مشترک
۲۳۱	مبحث سوم - افراز حق
۲۳۳	بخش دوم : تصمیمات در خصوص تقسیم اموال مشترک
۲۳۴	گفتار اول : ماهیت و شرایط تصمیم قضایی تقسیم اموال مشترک
۲۳۴	مبحث اول - ماهیت تصمیم قضایی و آثار آن
۲۳۶	مبحث دوم - شرایط تصمیم قضایی تقسیم اموال مشترک
۲۳۹	گفتار دوم : تصمیم اداری دادگاه در خصوص تقسیم اموال مشترک
۲۴۵	نتیجه
۲۵۱	منابع

به نام خداوند جان و خرد

مقدمه

حمد و سپاس خداوندی را که جان آفرید و فکرت آموخت . درود و سلام خدا بر فرستادگان او خصوصاً پیا مبرگرامی اسلام (صلوات الله علیه) که ما را به سوی حق و حقیقت جوئی و صراط مستقیم رهنمون گشتند.

پژوهش حاضر با عنوان «تقسیم اموال مشترک» که برگرفته از منابع معتبر فقهی و حقوقی است، حاوی مطالب مفیدی است که در ذیل به معرفی آن می پردازیم:

۱- معرفی موضوع

روابط مالی افراد جامعه در بر دارنده اوصاف و مناسباتی است که علقه انسانها را با اشیاء نشان می دهد. این وابستگی گاهی به صورت فردی و زمانی هم به نحو اشتراکی ظاهر می شود. اموال مشترک خواه با اسباب قهری بوجود بیاید و یا با اسباب اختیاری، عمدتاً در ذات خود قابلیت تجزیه و تقسیم را دارا می باشند و به همین علت اصولاً مالکان این نوع اموال در یک مقطع زمانی درصدد فک و جداسازی آن بر می آیند.

تقسیم اموال مشترک شامل موضوعات مختلف از جمله اعیان و منافع (حق و دین) می باشد. هرچند از جهت ساختار ماهوی، این عنوان در موضوعات خود از ماهیت واحدی برخوردار است، ولی از نظر امکان تحقق تقسیم و نحوه آن از تنوع خاصی بهره مند است. در این رساله با توجه به وجود خلاء قانونی در بعضی از متفرعات، با استعانت از منابع غنی فقه شیعه و نظریات فقها و علمای حقوق داخل و خارج از کشور برای پاره ای از ابهامات و مسائل مبتلا به راه حل هائی ارائه شده است.

از نظراهمیت موضوع، همین بس که کمتر فردی است که در طول زندگی اش دهها مرتبه با اموال اشتراکی و تقسیم آن مواجه نشود. طبعاً تنظیم روابط افراد جامعه در زمینه اموال مشترک مقرراتی را می‌طلبد که قوانین ما به صورت جامع و مانع به آن نپرداخته‌اند.

۲- انگیزه انتخاب موضوع

تقسیم اموال مشترک با مالکیت ها رابطه نزدیکی دارد؛ بطوریکه نمی‌توان بین آنها جدائی قائل شد. بدلیل اینکه مال و ملکیت رابطه شخص و شیء و در زمره تعلقات عالم انسانی با عالم ماده می‌باشد که در گستره کار قضا و قضاوت این ارتباط به آسانی به چشم می‌آید؛ زیرا ثبوت مالکیت از شرایط اساسی اثبات حقانیت برای دعوی تمیز حق است. به گواهی آمار و ارقام پرونده های موجود، کمتر پیش می‌آید روزی بگذرد و در شعب دادگاه های عمومی و تجدیدنظر و دیوانعالی کشور در باره اموال مشترک پرونده‌ای با عناوین مدنی و کیفری مطرح نشود. هنگامی که برای انتخاب موضوع کار تحقیقی در جستجو بودم، این مهم در نظرم بود که عنوانی را برگزینم که واجد جنبه های علمی و کاربردی بوده و در مشاغل مختلف حقوقی کارآئی داشته باشد.

باعنائیت به اهمیت موضوع تحقیق و فقدان پژوهش کافی و مستقل از سوی حقوقدانان و فقها در زمینه ابعاد مختلف نهاد حقوقی تقسیم، عنوان فوق نظرم را به خود جلب نموده است. لذا، بر آن شدم تا در حد توان اهتمام خویش را مصروف بررسی ابعاد مختلف تقسیم اموال مشترک نمایم و حاصل کار آن شد که اینک در پیش روی دارید.

۳- پیشینه موضوع

تقسیم اموال مشترک دارای قدمتی به درازای عمر فقه شیعه است. در منابع معتبر فقهی در کتاب شرکت، عنوان «قسمت» و در کتاب «قضا» نیز با همین نام مواجه می‌شویم؛ مثلاً، در شرایع الاسلام محقق حلی بحث عمده تقسیم در کتاب قضا آمده

است و در تحریرالوسیله امام خمینی در کتاب شرکت این موضوع مورد بحث قرار گرفته است. در این منابع فقهی به امهات مسائل و قواعد مبتلابه پرداخته شده است. هر چند نمی‌توان ارزش علمی آثار فقهای عظام مانند شیخ طوسی در مبسوط و میرزا محمد حسن آشتیانی در کتاب‌القضا و محمدحسن نجفی در کتاب ارزشمند جواهرالکلام و میرزای قمی مؤلف جامع‌الثنائات را انکار نمود؛ ولی به لحاظ تنوع مسائل تقسیم اموال مشترک، طبعاً مطالب آنها پاسخگوی همه جزئیات مربوط به آن خصوصاً بحث تحلیلی ماهیت تقسیم و آثار آن و یا تقسیم دین و حق نمی‌باشند. مضافاً بر آن، در کتب حقوقی هم بطور مبسوط و به نحوی که جامع همه بخش‌های علمی و عملی تقسیم باشد، مشاهده نمی‌شود. و عمده‌تأ در مقام شرح مواد قانون مدنی بوده و بعضی از قواعد و احکام کلی مورد بررسی قرار گرفته است.

از لحاظ متون قانونی، در قانون مدنی مبحث دوم از فصل هشتم که ادامه بحث شرکت است، در مواد ۵۸۹ تا ۶۰۶ طی ۱۸ ماده، پاره‌ای از قواعد و احکام تقسیم تبیین شده و قانون امور حسبی هم فصل هشتم خود را از ماده ۳۰۰ تا ۳۲۶ به بیان تشریفات شکلی و نحوه طرح تقسیم اموال مشترک در دادگاه‌ها و در خارج از آن اختصاص داده است. در بعضی از قوانین پراکنده دیگر هم مانند قانون افراز و فروش املاک مشاع مصوب ۱۳۵۷ موضوع تقسیم به نوعی دیگر و از جهت کاربردی مد نظر قانونگذار قرار گرفته است.

با توجه به وجود مسائل فراوان در این عنوان و در بررسی‌ای که نگارنده به عمل آورده قوانین موجود هم پاسخگوی همه آنها نمی‌باشد. به همین لحاظ در ضمن بحث به مسائل و خلأها اشاره شده و ضمن آن راه‌حلهایی هم ارائه گردیده است؛ مثلاً موضوع مهایات و انواع و احکام آن علیرغم مبتلابه بودن آن در این قوانین نیامده است؛ ولی ما آن را مطرح و مورد نقد و بررسی قرار داده‌ایم.

۴- سئوالات و فرضیات تحقیق

از آنجا که علم حقوق امری اعتباری است؛ نه واقعی، طبعاً موضوعات مختلف آن وقتی در بوته عمل نهاده می‌شوند، سئوالاتی متنوع و نو را مطرح می‌سازد که نگارنده

در این تحقیق در صدد طرح و پاسخگویی پاره ای از آنها است. سئوال‌های اصلی تحقیق در این پایان نامه به شرح ذیل می‌باشند :

الف- با توجه به اینکه تقسیم اموال مشترک شامل شرکت تجاری و مدنی می‌شود، آیا اساساً بین این دو شرکت تفاوتی هم وجود دارد یا خیر؟

ب- ماهیت تقسیم چیست؟

ج- حق تقسیم از چه موانع و محدودیت‌هایی بر خوردار است؟

د- آیا تقسیم مهابات از نظر قانون مدنی مجاز است؟

با توجه به سئوال‌های تحقیق فرضیات به شرح ذیل است :

الف- وجود شخصیت حقوقی در شرکت تجاری آن را از شرکت مدنی جدا می‌کند.

ب- تقسیم از جهت ماهیت نوعی تمیز حق است.

ج- مهمترین مانع درخواست تقسیم وجود ضرر در آن است.

د- گرچه قانون مدنی در خصوص تقسیم مهابات ساکت است؛ ولی از اصول و قواعد کلی استنباط می‌شود که چنین تقسیمی جایز است.

۵- روش تحقیق

در این تحقیق با اتخاذ روش استدلالی و تحلیل منطقی و با استفاده از شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی و نیز با مطالعه تطبیقی متون فقهی و مقایسه آن با دیدگاه‌های علمای حقوق و مدنظر قرار دادن مواد قانون و آراء قضائی دادگاه‌ها و شعب دیوان و هیأت عمومی دیوان و نظریات اداره حقوقی به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته و با توصیف و تجزیه و تحلیل آنها به نتیجه‌گیری ابعاد مختلف این پدیده حقوقی می‌پردازیم. از این‌رو روش تحقیق در این کتاب را باید روش توصیفی، تحلیلی نامید.

در طرح مطالب غالباً مباحثی که در قانون مدنی به آن اشاره شده و یا مواد قانون مدنی بر آن مبتنی می‌باشد، مورد توجه قرار گرفته است. از آنجا که نوع این تحقیق نظری- کاربردی است، در ضمن بحث، موارد سکوت قانون، کشف شده و حتی الامکان

برای رفع آنها کوشیده‌ایم و پیشنهادهای اصلاحی هم بعضاً ارائه نموده‌ایم؛ تا گامی در راه تبیین نقاط مبهم و خلأهای قانونی در حقوق ایران و مرتفع نمودن آن برداریم؛ تا هم برای جامعه حقوقدانان و قضات مفید باشد و هم پیشنهادهاى تحقیق بتواند مورد توجه قانونگذاری‌های آتی واقع شود و هم بر اصل ۱۶۷ قانون اساسی^۱ مبنی بر استفاده از منابع غنی و ارزشمند اسلامی و فتاوی فقهای عظام جامعه عمل پیوشانیم.

۶- تقسیم مطالب

از آنجا که در میان آثار ارزشمند حقوقی و فقهی موجود کتابی جامع که در برگیرنده همه ابعاد علمی، کاربردی عنوان تحقیق باشد، مشاهده نشده است؛ لذا، با هدف چنین اثری مطالب را در دو قسمت کلی مطرح نموده‌ایم: نظری و کاربردی.

در قسمت اول، لازم دیده‌ایم پیش از ورود به بحث اصلی، مقایسه‌ای کوتاه بین شرکت مدنی و شرکت تجاری ارائه نمائیم تا مشخص شود که هر یک چه ویژگی‌هایی دارد و وجوه افتراق آنها نسبت به هم چه می‌باشد؛ لذا، به عنوان کلیات در فصل اول، بخش نخست آن را به مقایسه بین این دو شرکت پرداخته‌ایم. در بخش دوم، در مقام تبیین تعریف تقسیم و ماهیت حقوقی آن برآمدیم و در بخش سوم، به ذکر اقسام تقسیم به اعتبار موضوع آن پرداختیم.

فصل دوم را به روش تقسیم و ترتیب آن اختصاص داده‌ایم که از دو بخش تشکیل می‌شود. در بخش اول طی دو گفتار از تقسیم به تراضی و تقسیم به اجبار سخن به میان آوردیم. بخش دوم در چهار گفتار پیرامون ترتیب تقسیم شامل تقسیم به افراز و تقسیم به تعدیل و تقسیم به رد بحث نمودیم. گفتار چهارم را به عنوان تقسیم غیر مستقیم یعنی موردی که تقسیم به ترتیب سه گانه فوق مقدور نباشد اختصاص داده‌ایم. بخش سوم که شامل مراحل تقسیم و نحوه انتخاب حصة‌ها است، از دو گفتار (نحوه انتخاب حصة به تراضی و با قرعه) تشکیل می‌شود.

۱- اصل ۱۶۷ قانون اساسی:

«قاضی موظف است کوشش کند حکم هر دعوا را در قوانین مدونه بیابد و اگر نیابد یا استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر حکم قضیه را صادر نماید و نمی‌تواند به بهانه سکوت یا نقص یا اجمال یا تعارض قوانین مدونه از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزد.»

فصل سوّم شامل حق درخواست تقسیم و محدودیت‌های آن است. در این فصل مطالبی نو ارائه گردیده و در بخش محدودیت‌ها طی دو گفتار محدودیت‌های قانونی و قراردادی را بر شمردیم.

فصل چهارم مربوط است به شرایط و آثار تقسیم. با التفات به اینکه تحقق یک پدیده حقوقی نیازمند وجود شرایط ثبوتی و اثباتی است، در بخش اوّل راجع به شرایط ثبوتی و در بخش دوم درباره آثار و احکام تقسیم در چهار گفتار بحث نمودیم و شرایط اثباتی را هم به قسمت آئین دادرسی تقسیم ارجاع کرده‌ایم.

فصل پنجم قسمت کاربردی تحقیق است که به آئین دادرسی تقسیم معروف است. در بخش اوّل شیوه رسیدگی تقسیم اموال مشترک را طی دو گفتار به اموال مشترک غیر منقول و منقول اختصاص دادیم و بخش دوم را هم به تصمیمات درباره تقسیم اموال مشترک شامل تصمیمات قضائی (گفتار اوّل) و تصمیمات اداری (گفتار دوم) پرداخته و در پایان نتایج بحث‌های انجام شده ارائه می‌گردد.